

Ю. В. Журавель, кандидат економічних наук,
докторант Національного університету
«Львівська політехніка»,
викладач Львівського фахового коледжу
харчової і переробної промисловості

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті досліджено роль держави в забезпеченні конкурентоспроможності закладів освіти України та її особливості у воєнний та післявоєнний період. Виявлено відсутність єдиної системної стратегії акцентованої на довгостроковому прогнозуванні освітніх потреб та узгодженні розвитку освітньої інфраструктури відповідно до потреб економіки та ринку праці із врахуванням викликів, пов'язаних з наслідками війни в Україні, а також брак координації між державою, освітніми закладами та ринком праці та невідповідність освітніх програм актуальним вимогам, що знижує конкурентоспроможність випускників і самих закладів освіти на світовій арені.

Досліджено стан закладів освіти у воєнний період 2024 року, виявлено значну кількість зруйнованих та пошкоджених закладів освіти у таких регіонах як Київська область, що становить 5,89% від усіх постраждалих закладів освіти, Харківська – 19,02%, Чернігівська – 3,75%, Сумська – 4,61%, Дніпропетровська – 8,67%, Запорізька – 2,74%, Донецька – 12,30% та Луганська – 4,90%. Виявлено, що окрім безпосередніх наслідків воєнних дій, освітня система також зазнала негативного впливу через скорочення фінансування, перерозподіл бюджетних ресурсів на потреби безпеки та оборони, що значно обмежило можливість для модернізації та підтримки освітніх закладів.

Досліджено низку нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності закладів освіти, зокрема виявлено ряд недоліків Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки у контексті забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти у воєнний та післявоєнний період. Доведено, що роль держави повинна визначатися не лише регуляторною та фінансовою функціями, держава повинна виступати ключовим стратегічним партнером, забезпечуючи конкурентоспроможність освітньої системи на міжнародній арені, що потребує створення нових інструментів підтримки, які б включали як короткострокові заходи для подолання кризових ситуацій, так і довгострокове планування для відбудови й оновлення освіти в післявоєнний період.

Ключові слова: конкурентоспроможність, заклади освіти, освітня інфраструктура, війна, державна стратегія, державне фінансування, державне регулювання.

Yu. V. Zhuravel. The role of the state in ensuring the competitiveness of educational institutions in Ukraine during the war and post-war period

The article explores the role of the state in ensuring the competitiveness of educational institutions in Ukraine and its specific features during the war and post-war periods. It identifies the absence of a unified systemic strategy, with an emphasis on long-term forecasting of educational needs and aligning the development of educational infrastructure with the needs of the economy and labor market, taking into account the challenges posed by the consequences of the war in Ukraine. There is a lack of coordination between the state, educational institutions, and the labor market, and many educational programs do not meet current demands, which reduces the competitiveness of both graduates and educational institutions on the global stage.

The study examines the state of educational institutions during the war in 2024, highlighting a significant number of damaged or destroyed institutions in regions such as Kyiv (5.89% of all affected institutions), Kharkiv (19.02%), Chernihiv (3.75%), Sumy (4.61%), Dnipropetrovsk (8.67%), Zaporizhzhia (2.74%), Donetsk (12.30%), and Luhansk (4.90%). In addition to the direct consequences of military actions, the education system has been negatively impacted by cuts in funding and the redistribution of budgetary resources towards security and defense needs, which significantly limits the potential for modernization and support of educational institutions.

A number of legal and regulatory acts aimed at improving the competitiveness of educational institutions were analyzed, revealing several shortcomings in the State Regional Development Strategy for 2021-2027, particularly regarding ensuring the competitiveness of educational institutions during the war and post-war periods. It is demonstrated that the state must not only fulfill its regulatory and financial functions but also act as a key strategic partner, ensuring the international competitiveness of the educational system. This requires the creation of new support tools, including short-term measures to address crisis situations and long-term planning for rebuilding and renewing education in the post-war period. The post-war rehabilitation of education must include a systematic approach by the state to strategic forecasting of educational needs, taking into account demographic, economic, market, and regional changes. This requires a revision of the state's education development strategy with a focus on its integration into the international educational space, ensuring high-quality educational services, and the development of scientific and educational infrastructure, which will become the foundation for the competitiveness of educational institutions on the global stage.

Key words: competitiveness, educational institutions, educational infrastructure, war, state strategy, state funding, state regulation.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження ролі держави в забезпеченні конкурентоспроможності закладів освіти України є надзвичайно високою, враховуючи наслідки війни, глобальні виклики сучасної освіти, економічні та технологічні зміни, а також необхідність адаптації української системи освіти до міжнародних стандартів. В умовах інтеграції України у світовий ринок та постійного розвитку інформаційних технологій, освітні заклади стикаються з новими викликами, пов'язаними з підвищенням вимог до якості освіти, наукових досліджень, інноваційної діяльності та підготовки кадрів, які будуть конкурентоспроможними як на національному, так і на міжнародному рівнях. Поряд із цим війна підкреслює необхідність створення системи, яка здатна швидко адаптуватися до кризових ситуацій.

В умовах післявоєнного відновлення держава повинна відігравати вирішальну роль у забезпеченні умов для відновлення освітньої інфраструктури та її подальшого розвитку. Зокрема, це стосується не лише фізичного відновлення навчальних закладів, але й впровадження сучасних технологій та забезпечення рівного доступу до освіти для всіх категорій населення, включаючи осіб з особливими потребами та внутрішньо переміщених осіб.

Проте на сьогодні в Україні відсутня єдина системна стратегія, яка б передбачала довгострокове прогнозування освітніх потреб та узгоджувала розвиток освітньої інфраструктури відповідно до потреб економіки та ринку праці із врахуванням викликів, пов'язаних з наслідками війни в Україні. Брак координації між державою, освітніми закладами та ринком праці призводить до розриву між наявними освітніми програмами та актуальними потребами економіки. Багато освітніх програм не відповідають актуальним вимогам, що знижує конкурентоспроможність випускників і самих закладів освіти на світовій арені, що вказує на необхідність не лише оперативного державного регулювання, а й стратегічного підходу, який би забезпечував адаптацію освітніх інституцій до глобальних трендів і викликів, а існуюча система державного регулювання освіти недостатньо орієнтована на забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти через комплексний підхід до фінансування, контролю якості та прогнозування розвитку, а тому впорядкування та конкретизація ролі держави у даному контексті потребує проведення подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти є предметом досліджень багатьох науковців, які, серед іншого, зосереджують свою увагу на дослідженні методів державного регулювання освітньої сфери та стратегічних функцій держави [1], освітологічного та управлінського аспектів конкурентоспроможності закладів вищої освіти [2, с. 18–26; 3, с. 63–77], підходів до формування публічної політики забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах децентралізації державної влади [4, с. 63–78], державного регулювання системи освіти в умовах ринкової економіки [5, с. 32–35], тощо.

Зокрема А. С. Кобець, розглядає ринок освітніх послуг як інтелектуальний простір, де попит студентів та їхніх батьків («покупців») на вищу освіту задовольняється ВНЗ («продавцями»), а ринок освітніх послуг функціонує на засадах конкуренції між значною кількістю «покупців» і «продавців» в освітній сфері, що сприяє більш ефективному розподілу ресурсів, де держава є повноправним учасником ринку, виконує функції створення умов для його функціонування, вживає заходів щодо недопущення й усунення негативних проявів ринкових відносин в освітній сфері, вирішує проблеми у сфері освіти, які не можуть бути вирішені через ринкові механізми, тому політика держави в цій галузі повинна бути максимально узгодженою з інтересами всіх суб'єктів ринку освітніх послуг, а держава – гарантом виконання освітою її високої місії – формування інтелектуального капіталу нації [1]. Підхід науковця ставить акцент на ринкових механізмах, що стимулюють підвищення якості освітніх послуг, проте, як правильно зазначено, державне втручання є критично важливим для створення сприятливих умов, захисту інтересів усіх учасників ринку і вирішення проблем, що не можуть бути врегульовані ринковими механізмами. У контексті сучасних викликів, зокрема через військовий стан, держава має виконувати ще більш активну роль у підтримці освіти, забезпеченні інфраструктурної та фінансової підтримки, а також сприяти розвитку ринку через інновації та цифровізацію. Теза про узгодженість політики держави з інтересами всіх суб'єктів ринку освіти має надзвичайну актуальність, що передбачає не лише створення рівних умов для конкуренції між закладами, але й забезпечення доступності освіти для всіх верств населення. Особливо зараз, коли через воєнні дії значна частина студентів втратила доступ до звичайної освіти і перейшла в онлайн-формати, що підкреслює проблему цифрової нерівності, роль держави як гаранта формування інтелектуального капіталу нації відображає ключову місію освіти – не просто забезпечення кваліфікованих кадрів для ринку праці, але й розвиток суспільства через формування висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до глобальних викликів і сприяти розвитку країни в умовах післявоєнного відновлення. Таким чином, держава в умовах сучасної кризи повинна не просто підтримувати ринок освітніх послуг, але й стати лідером у формуванні його стратегічного розвитку, що включає довгострокове прогнозування освітніх потреб та інтеграцію інноваційних рішень для підвищення конкурентоспроможності українських закладів на глобальному рівні.

О. Мельченко, досліджуючи освітологічний аспект конкуренто-спроможності закладів вищої освіти в Україні, характеризує поняття конкуренції та конкурентоспроможності у сфері освіти в умовах інтернаціоналізації освітньої галузі, досліджує її чинники та сутність конкуренції, її функції та рушійні сили освітнього ринку, а також взаємозв'язок впливу новітніх тенденцій розвитку освіти на конкурентоспроможність закладів вищої

освіти [2, с. 18-26]. Зокрема підкреслено переваги конкурентоспроможних освітніх послуг: наявність додаткових освітніх послуг, що надаються закладом вищої освіти; можливість мобільного обміну студентами та стажування викладачів як всередині країни, так і за кордоном; практична значущість навчання, його практико-орієнтований зміст; сприяння працевлаштуванню випускників закладу вищої освіти; належна матеріально-технічна база, наявність сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Поняття конкуренції та конкурентоспроможності в освітній сфері в контексті інтернаціоналізації ставить перед закладами вищої освіти нові вимоги, а підвищення рівня інтеграції з міжнародною освітньою спільнотою, зокрема через мобільний обмін студентами та стажування викладачів, допомагає ЗВО бути на рівні світових стандартів. Водночас це вимагає відповідного державного регулювання та підтримки, оскільки самостійно багато закладів можуть не мати ресурсів для забезпечення таких процесів, тому важливо, щоб держава сприяла залученню іноземних партнерів і розвитку таких програм. Автор підкреслює значущість матеріально-технічної бази та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що є ще однією суттєвою складовою конкурентоспроможності і під час воєнного стану ці аспекти особливо гостро постають перед українськими ЗВО, тому державна підтримка у відновленні інфраструктури є ключовою для подальшого функціонування освітнього ринку. Крім цього важливим аспектом є практико-орієнтоване навчання та сприяння працевлаштуванню випускників, тому заклади вищої освіти повинні бути тісно пов'язані з ринком праці, а держава повинна відігравати активну роль у розвитку таких програм, особливо в період після воєнного відновлення, коли зростає потреба у висококваліфікованих кадрах.

А. Ліхтевич вказує, що ефективність управління розвитком конкурентоспроможності закладу освіти залежить від рівня професіоналізму персоналу, залучення необхідних ресурсів для збереження на тривалий час взаємин зі споживачами освітніх послуг та врахування нематеріальності освітніх послуг [3, с. 63–77], що є важливим у даному контексті, проте бракує розгляду ключової ролі держави у забезпеченні конкурентоспроможності, оскільки держава повинна створювати сприятливі умови для розвитку людського капіталу в освіті. Без державної підтримки у вигляді фінансування програм підвищення кваліфікації для викладачів, стимулювання дослідницької діяльності та модернізації освітніх закладів неможливо досягти сталого розвитку конкурентоспроможності. Держава має впливати на забезпечення належного рівня професіоналізму, зокрема через підтримку розвитку професійних стандартів та створення національних програм навчання й перепідготовки персоналу. Хоча науковиця справедливо наголошує на важливості ресурсів, держава також має вирішальну роль у забезпеченні доступу до необхідних фінансових і матеріальних ресурсів. В умовах обмежених бюджетів, які особливо актуальні через воєнний стан, саме держава повинна ініціювати програми фінансової підтримки, грантів, пільгових кредитів для модернізації освітньої інфраструктури. Вирішальний вплив держави на регулювання та стандартизацію освітніх послуг, враховуючи їх нематеріальну природу, доводить необхідність держави бути активним учасником у створенні систем оцінки якості, що допоможуть визначити стандарти і критерії для порівняння освітніх послуг. У той же час, ці стандарти мають бути узгоджені з міжнародними вимогами, щоб забезпечити глобальну конкурентоспроможність українських освітніх установ, а без активної державної участі ринок освітніх послуг може залишитися нерівномірно розвиненим, що негативно позначиться на доступності та якості освіти.

Поряд із цим науковці вказують, що в останнє десятиліття країни з розвинутою ринковою економікою здійснюють реформи, що змінюють роль держави в системі освіти, тобто держава перестає безпосередньо керувати закладами освіти. Функції органів управління переміщуються зі сфери виробництва освітніх послуг у сферу захисту інтересів їх споживачів. Держава сприяє розвитку конкуренції і ринкових відносин у системі освіти, регулює питання приватизації державних навчальних закладів [5, с. 32–35]. Наведена тенденція, де держава все більше спрямовує свої функції на захист інтересів споживачів освітніх послуг є важливим підходом до модернізації освітньої системи в Україні, оскільки така трансформація від управління до регулювання і сприяння конкуренції в освітньому секторі відкриває нові можливості для підвищення якості освіти, стимулюючи заклади до постійного вдосконалення. Зокрема перехід держави від ролі прямого адміністратора до захисника інтересів споживачів (студентів і їхніх батьків) стимулюватиме конкуренцію серед освітніх закладів, що дозволить закладам краще адаптувати свої освітні послуги до потреб ринку та сучасних вимог, а ринкові відносини сприяють ефективнішому розподілу ресурсів, що є важливим фактором для стійкого розвитку освітнього сектора. У свою чергу автономія у прийнятті рішень сприятиме пришвидшенню впровадження інновацій та модернізації освітніх програм відповідно до потреб студентів і ринку праці.

Впорядкування та конкретизація ролі держави в забезпеченні конкурентоспроможності закладів освіти в Україні слугуватиме основою для довгострокового стратегічного планування та прогнозування освітніх потреб, оскільки держава виконуватиме не лише регулюючу функцію, але й стратегічну, зосереджуючись на забезпеченні умов для розвитку освіти, що сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях.

Мета статті – дослідити та конкретизувати роль держави в забезпеченні конкурентоспроможності закладів освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Війна в Україні значно вплинула на всі сфери життя країни, включно з системою освіти. Пошкодження освітніх закладів, масова міграція населення, часткова або повна втрата контролю над деякими регіонами суттєво обмежили доступ до якісної освіти, особливо в постраждалих областях. Загалом станом на вересень 2024 р. було пошкоджено 3798 та зруйновано 365 заклад освіти [6] з них у Київській області їх кількість становила 5,89% від усіх постраждалих закладів освіти, Харківській – 19,02%, Чернігівській – 3,75%, Сумській – 4,61%, Дніпропетровській – 8,67%, Запорізькій – 2,74%, Донецькій – 12,30% та Луганській – 4,90% (рис. 1), що серйозно обмежило можливості для продовження очного навчання, адже безпечні умови можуть бути забезпечені лише у закладах із бомбосховищами, і лише 71% закладів освіти мали такі укриття на початок 2023 року [7]. Через бойові дії також зросли кадрові втрати, оскільки багато викладачів змушені були тимчасово припинити роботу або виїхати за кордон. Студенти опинилися в подібній ситуації, особливо в регіонах, де продовжуються бойові дії, а також значна частина освітнього процесу перейшла в онлайн-формат, який став основною альтернативою, що виявило проблеми цифрової нерівності, технічної відсталості деяких закладів і відсутності відповідної інфраструктури для дистанційного навчання та стабільного інтернет-зв'язку, де особливо постраждали діти внутрішньо переміщених осіб та сімей з низьким рівнем доходу. Також варто зазначити, що майже кожна дитина в Україні тимчасово втратила постійний доступ до електроенергії, що ускладнює навіть віддалене навчання, що підкреслює важливість державної підтримки для відновлення інфраструктури та забезпечення рівного доступу до освітніх ресурсів для всіх дітей у країні.

Окрім безпосередніх наслідків воєнних дій, освітня система також зазнала негативного впливу через скорочення фінансування, перерозподіл бюджетних ресурсів на потреби безпеки та оборони, що значно обмежує можливості для модернізації та підтримки освітніх закладів. У такому контексті держава має виконувати не лише регуляторну і фінансову функцію, але й виступати ключовим стратегічним партнером, забезпечуючи конкурентоспроможність освітньої системи на міжнародній арені, що потребує створення нових інструментів підтримки, які б включали як короткострокові заходи для подолання кризових ситуацій, так і довгострокове планування для відбудови й оновлення освіти в післявоєнний період.

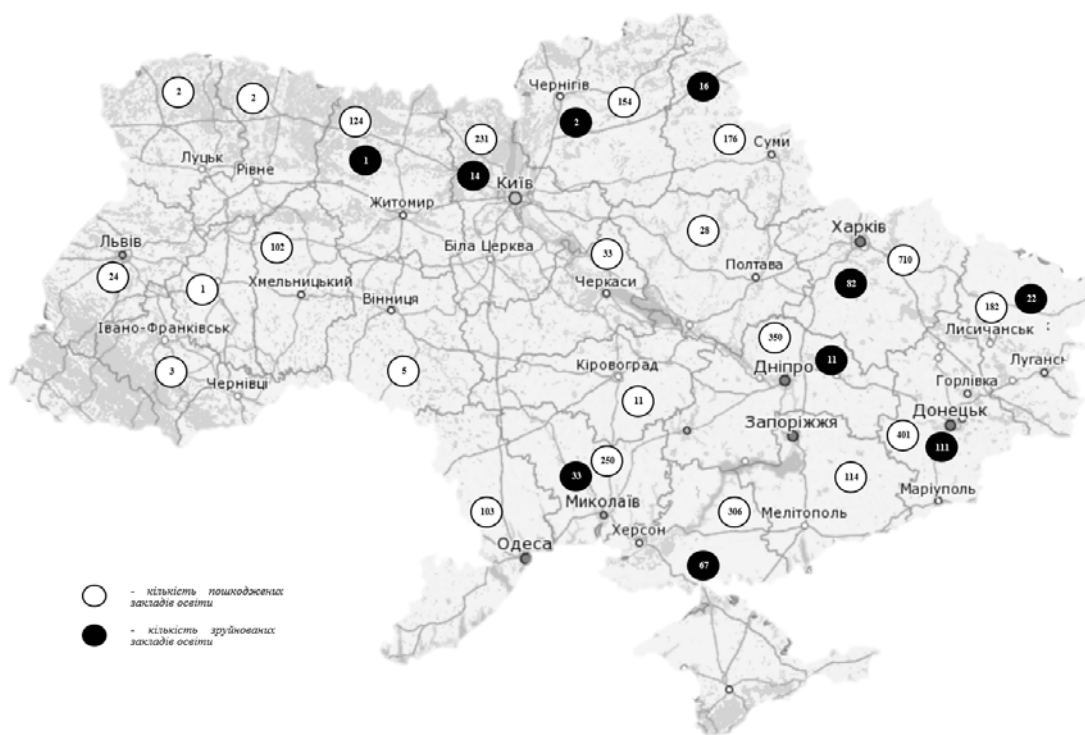

Рис. 1. Регіональна картограма пошкодження та руйнування закладів освіти в Україні станом на 2024 р.

Примітка: розроблено автором за даними [6]

Вищенаведені виклики не лише ускладнили навчальний процес, але й поставили перед державою нові завдання щодо підтримки і відновлення системи освіти, зокрема через забезпечення її конкурентоспроможності на світовій арені. З огляду на це, важливим стає питання посилення ролі держави у забезпеченні конкурентоспроможності закладів освіти в умовах воєнного та післявоєнного стану. Система освіти повинна адаптуватися до нових умов, впроваджуючи інновації, підвищуючи якість освітніх програм і залучаючи нові технології, що є особливо актуальним в умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. Водночас без

активної участі держави у цьому процесі забезпечити стійкість і конкурентоспроможність закладів освіти стає практично неможливо. Тому в сучасних умовах особливо актуальним є дослідження шляхів посилення ролі держави у підтримці освітніх закладів та розробка нових підходів до їхнього розвитку, що дозволить забезпечити не лише відновлення освітньої системи після завершення воєнних дій, але й підвищення її конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Сьогодні державою прийнято низку нормативно-правових актів у даному напрямі, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності закладів освіти [8; 9; 10; 11]. Зокрема у державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки у контексті досягнення другої оперативної цілі, щодо задоволення потреб населення у якісних адміністративних і публічних послугах за напрямом “Освітні послуги” сформовано такі 12 завдань: покращення освітньої інфраструктури, особливо в сільській місцевості; залучення бізнесу для модернізації освітніх закладів; розвиток професійно-технічної освіти відповідно до потреб ринку праці; профорієнтація та популяризація робітничих професій, особливо серед жінок; поширення дуальної освіти для кращої професійної підготовки; рівні можливості для розвитку особистості та кар’єри протягом життя; оптимізація мережі шкіл з урахуванням демографії; підвищення професійного рівня викладачів на регіональному рівні; забезпечення безпечної і доступної освіти для дітей раннього віку; освітні послуги для дітей з особливими потребами, забезпечення рівного доступу; розвиток позашкільної освіти для всебічного розвитку дітей; забезпечення освітніх прав для громадян на тимчасово окупованих територіях [11].

У державній стратегії регіонального розвитку щодо освіти окреслено важливі завдання, однак є певні аспекти, які потребують подальшого розвитку або вдосконалення для більш комплексного забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти. Зокрема виявлено відсутність чіткого стратегічного планування щодо інноваційних технологій. Хоча покращення матеріально-технічної бази зазначено як пріоритет, бракує конкретних механізмів впровадження інноваційних освітніх технологій. Держава повинна акцентувати увагу на створенні інфраструктури для розвитку цифрової освіти та технологій у навчальному процесі, що особливо актуально в умовах дистанційного та гібридного навчання через воєнний стан, включно із забезпеченням доступу до інтернету та технологічних ресурсів для учнів і вчителів, особливо в сільських регіонах.

Особливої уваги потребує механізм фінансування освітніх проєктів. Незважаючи на акцент на залученні бізнесу до фінансування освітніх проєктів, відсутні механізми або стимулюючі програми для залучення приватних інвестицій, грантів та міжнародних партнерів. Державна політика повинна передбачати розробку доступних спеціальних грантових програм для підтримки інновацій в освіті, зокрема для модернізації закладів та впровадження новітніх навчальних методик.

Недостатньо уваги приділено регіональним особливостям, хоча зазначено необхідність розвитку мережі освітніх закладів у відповідності до потреб ринку праці, бракує глибокого аналізу регіональних особливостей освітніх потреб, зокрема, різні регіони України мають відмінні пріоритети: індустриальні регіони можуть потребувати більшої кількості технічних спеціалістів, у той час як аграрні – фахівців в галузі сільського господарства. Державна стратегія повинна включати індивідуальні регіональні програми для розвитку освіти, враховуючи демографічні, економічні та соціальні особливості. Хоча у стратегії зазначено потребу у розвитку професійної освіти відповідно до ринку праці, конкретні механізми інтеграції освітніх програм з потребами бізнесу та індустрій регіону не розроблені. Важливо, щоб держава створювала програми співпраці між закладами освіти та підприємствами на регіональному рівні для забезпечення відповідності програм реальним потребам ринку праці, а також для сприяння працевлаштуванню випускників. Загалом, зазначена державна стратегія потребує більш глибокого акценту на інновації, фінансування та врахування регіональних особливостей та конкретних потреб ринку праці, що дозволить забезпечити не лише конкурентоспроможність закладів освіти, але й їхню ефективну інтеграцію в соціально-економічний розвиток України.

Відтак роль держави в забезпеченні конкурентоспроможності закладів освіти в Україні у воєнний та післявоєнний період є визначальною у частині фінансування та підтримки відновлення закладів освіти на постраждалих деокупованих територіях, регуляторних механізмів та міжнародної інтеграції, а також стратегії розвитку та прогнозування освітніх потреб, що потребує розгляду у трьох вимірах: як мало б бути, як є зараз, і які можливі перспективи.

Держава повинна забезпечувати стабільне та прозоре фінансування закладів освіти, що відповідає їхнім потребам, враховує наслідки війни та підтримує інновації, залежно від успіхів закладу у науковій діяльності, рейтингах, співпраці з бізнесом. Проте фінансування нерідко залежить від кількості студентів і не завжди відображає якість освіти або наукової діяльності, а бюджети обмежені, і заклади часто залежать від додаткового фінансування через міжнародні гранти або партнерства з бізнесом. Можливою перспективою є впровадження нових моделей фінансування, таких як державне-частинне партнерство або інститути розвитку освіти, що дозволить підвищити фінансову стійкість закладів і стимулювати конкуренцію за якісну освіту та дослідження.

Щодо регуляторних механізмів та контролю якості, слід зазначити, держава має створити справедливі й ефективні механізми акредитації та ліцензування, які забезпечують високі стандарти якості освіти. Також слід використовувати системи оцінки результатів та стимулів для покращення конкурентоспроможності. Проте системи

акредитації та ліцензування іноді сприймаються як бюрократичні, заклади стикаються з труднощами в отриманні підтримки для реформування своїх освітніх програм, а прозорість і чіткі критерії часто залишаються викликом. Зростання ефективності реформування системи акредитації через залучення незалежних експертів та міжнародних агентств, дозволить підвищити прозорість і відповідність міжнародним стандартам, що позитивно відобразиться на розвитку цифрових інструментів контролю якості та віддалених систем оцінки.

Щодо державної стратегії розвитку та прогнозування освітніх потреб, слід відмітити необхідність акцентування уваги на розробці довгострокової стратегії розвитку освіти, яка враховуватиме наслідки війни в Україні, зміни на ринку праці, технологічний прогрес та глобальні виклики. Прогнозування освітніх потреб та адаптація програм дозволяє закладам освіти залишатися актуальними та конкурентоспроможними у динамічному середовищі. Проте зараз в Україні відсутня єдина, цілісна стратегія розвитку освіти на тривалу перспективу. Освітні програми часто відстають від актуальних потреб ринку праці та технологій. Також недостатньо використовуються механізми прогнозування й адаптації до швидких змін. Тому важливим є впровадження систем прогнозування потреб ринку праці та технологічних тенденцій, що дозволить освітнім закладам гнучко адаптувати свої програми, що потребує розробки національної стратегії розвитку освіти з чіткими цілями та пріоритетами, які орієнтовані на конкурентоспроможність в умовах глобалізації та цифрової трансформації.

Поряд із цим держава має стимулювати заклади освіти до активної участі в міжнародних програмах, підтримувати академічну мобільність студентів і викладачів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на глобальному рівні. На сьогодні українські заклади активно беруть участь у міжнародних програмах, проте інституційні бар'єри, обмеженість фінансування та бюрократичні перешкоди часто обмежують рівень міжнародної співпраці. Мобільність недостатньо підтримується з боку держави, тому необхідним є запровадження спеціальних програм для стимулювання міжнародної інтеграції, через додаткове фінансування для міжнародних проєктів та стимулювання створення подвійних дипломів або міжнародних філій українських закладів.

Важливим у воєнний та післявоєнний період є відновлення та розвиток інфраструктури та цифровізація освіти, що потребує активізації інвестування в інфраструктуру закладів освіти, включаючи модернізацію матеріально-технічної бази, забезпечення доступу до інтернету, та впровадження нових технологій навчання, таких як дистанційна освіта та електронні платформи. На сьогодні інфраструктура багатьох освітніх закладів, особливо в регіонах, є застарілою і в наслідок війни зруйнованою, і хоча в Україні почала розвиватися цифровізація освіти цей процес нерівномірний і часто залежить від місцевих ініціатив або міжнародної допомоги. Відтак запровадження національних програм з підтримки інновацій в освітній інфраструктурі, включаючи повну цифровізацію освітнього процесу, створення умов для дистанційного навчання і покращення інтернет-з'єднання навіть у віддалених регіонах, дозволить закладам стати більш конкурентоспроможними як на національному, так і на міжнародному рівні.

Держава повинна створювати умови для здорової конкуренції між закладами освіти, впроваджуючи ефективні мотиваційні механізми, зокрема через надання державних грантів, премій за досягнення в науці та освіті, підтримку найкращих практик через публічне визнання і матеріальні стимули. На сьогодні конкуренція між закладами освіти часто зводиться до кількості вступників, що може штучно спотворювати показники якості. Мотиваційні механізми (державні премії, гранти) існують, але їх недостатньо для стимулювання інновацій і підвищення конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях. Тому важливим є запровадження нових програм мотивації через підвищення вагомості наукових досягнень, впровадження показників успішності випускників, а також більше стимулювати інноваційність і співпрацю з бізнесом, що створить умови для більш здорової конкуренції, що сприятиме розвитку якості освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі. Проблема забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти безпосередньо стосується якості освітніх послуг, відповідності освітніх програм потребам ринку праці, а також здатності закладів адаптуватися до швидких змін у суспільстві. У цій сфері роль держави є ключовою: вона повинна не лише фінансувати освітню галузь та здійснювати контроль за якістю освіти, але й формувати довгострокову стратегію розвитку, яка б передбачала прогнозування освітніх потреб, впровадження інноваційних підходів та створення умов для здорової конкуренції між закладами освіти. Післявоєнна реабілітація освіти повинна включати системний підхід держави до стратегічного прогнозування освітніх потреб, враховуючи демографічні, економічні, ринкові та регіональні зміни, що потребує перегляду державної стратегії розвитку освіти з акцентом на її інтеграцію в міжнародний освітній простір, забезпечення високої якості освітніх послуг та розвиток науково-освітньої інфраструктури, яка стане фундаментом для конкурентоспроможності закладів освіти на глобальній світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Кобець, А. С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=308>
2. Мельниченко, О. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти в Україні: освітологічний аспект. *Освітологія*. 2022. 11(11). С. 18–26. URL: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2022.11.2>

3. Літкевич, А. М. Конкурентоспроможність закладу загальної середньої освіти: управлінський аспект. *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 9(38) «Серія «Педагогічні науки». 2020. С. 63–77. URL: <https://doi.org/10.32405/22187650>

4. Журавель, Ю. В. Попадинець, М. В. Якубів, В. М. Гринаш, Л. П. Публічна політика забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах децентралізації державної влади. *Регіональна економіка*, 2022. № 2. С. 63–78. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2022-2-7>

5. Шестаковська, Т.Л. Холявко, Н.І. Державне регулювання системи освіти в умовах ринкової економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 16. Частина 3. С. 32–35. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/3/9.pdf

6. Освіта під загрозою. Регіональна статистика Міністерства освіти і науки. Офіційна сторінка. URL: <https://saveschools.in.ua/>

7. Kohut, I. Nikulina, O. Syrбу, O. Zherobkina, T. Nazarenko, Y. (2023). War and Education. How a Year of the Full-scale Invasion Influenced Ukrainian Schools. International Renaissance foundation. URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/war-and-education-how-a-year-of-the-full-scale-invasion-influenced-ukrainian-schools/>

8. Про реалізацію експериментального проекту щодо розвитку автономії деяких закладів вищої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 06.09.2024 № 1029. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2024-%D0%BF>

9. Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 № 984 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF>

10. Про внесення зміни до Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер. Міністерство економіки; Наказ від 01.08.2023 № 9948. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1429-23>

11. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 940 від 13 серпня 2024 р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text>

References:

1. Kobets, A. S. (2011). *Rol derzhavy u funktsionuvanni rynku osvitynih posluh* [The role of the state in the functioning of the market of educational services]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 8. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=308> [Ukraine]

2. Melnychenko, O. (2022). *Konkurentospromozhnist zakladiv vyshchoyi osvity v Ukrayini: osvitolohichnyy aspekt* [Competitiveness of higher education institutions in Ukraine: an educology aspect]. *Osvitohiia*, 11(11), 18–26. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2022.11.2> [Ukraine]

3. Litkevych, A. M. (2020). *Konkurentospromozhnist zakladu zahalnoyi serednoyi osvity: upravlinskiy aspekt* [Competitiveness of secondary education institutions: a management aspect]. *Visnyk pislyadyplomnoyi osvity*, 9(38), 63–77. <https://doi.org/10.32405/22187650> [Ukraine]

4. Zhuravel, Yu. V., Popadynets, M. V., Yakubiv, V. M., & Hrynash, L. P. (2022). *Publichna polityka zabezpechennya konkurentospromozhnosti zakladiv osvity Ukrayiny v umovakh detsentralizatsiyi derzhavnoyi vlady* [Public policy for ensuring the competitiveness of educational institutions of Ukraine under decentralization of state power]. *Rehionalna ekonomika*, 2, 63–78. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2022-2-7> [Ukraine]

5. Shestakovska, T. L., & Kholiavko, N. I. (2016). *Derzhavne rehulyuvannya systemy osvity v umovakh rynkovoyi ekonomiky* [State regulation of the education system in a market economy]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 16(3), 32–35. Retrieved from http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/3/9.pdf [Ukraine]

6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024). *Osvita pid zahrozoyu. Rehionalna statystyka* [Education under threat. Regional statistics]. Retrieved from <https://saveschools.in.ua> [Ukraine]

7. Kohut, I., Nikulina, O., Syrбу, O., Zherobkina, T., & Nazarenko, Y. (2023). "War and Education: How a Year of the Full-scale Invasion Influenced Ukrainian Schools." International Renaissance Foundation. Retrieved from <https://cedos.org.ua/en/researches/war-and-education-how-a-year-of-the-full-scale-invasion-influenced-ukrainian-schools/> [Ukraine]

8. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024). Pro realizatsiyu eksperymentalnoho proektu shchodo rozvytku avtonomiyi deyakykh zakladiv vyshchoyi osvity [On the implementation of an experimental project regarding the development of autonomy in some higher education institutions] (Order No. 1029). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2024-%D0%BF> [Ukraine]

9. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2023). Pro realizatsiyu eksperymentalnoho proektu z orhanizatsiyi profesiynoho navchannya uchasnykiv boyovykh diy ta osib z invalidnistyu vnaslidok viyny [On the implementation of an experimental project regarding the professional training of combatants and persons with disabilities as a result of war in vocational education institutions] (Order No. 984). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF> [Ukraine]

10. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2023). Pro vnesennya zminy do Pereliku profesiy, spetsialnostey, dlya navchannya za yakymy mozhe buty vydanyu vaucher [On amending the list of professions and specialties for training which a voucher can be issued] (Order No. 9948). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1429-23> [Ukraine]

11. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024). Pro vnesennya zmin do Derzhavnoyi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky [On amendments to the State Strategy of Regional Development for 2021-2027] (Order No. 940). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text> [Ukraine]